

BUCOVINA ȘI BUCOVINENII ÎN MARELE RĂZBOI

Cezar CIORTEANU*

Rezumat. Parte componentă a individualității statale românești, Bucovina s-a aflat la începutul Marelui Război, datorită poziționării sale geopolitice speciale, în centrul preocupărilor Imperiului Austro-Ungar, Imperiului Rus, Imperiului German și în mod natural, a intereselor legitime ale Regatului Român. Structura etno-confesională extrem de diversă a Bucovinei (români, ucraineni, evrei, germani, poloni, maghiari ș.a.) a susținut interesele și preocupările diferite ale locuitorilor săi în timpul războiului. În privința loialității față de monarhia danubiană, menționăm atitudinea germanilor și a evreilor, ucrainenii acționând pentru crearea unui stat de sine stătător, în timp ce românii, s-au văzut plasați într-o postură delicată dată fiind suspiciunile manifestate de către autoritățile austriece la adresa lor. Polonii s-au înrolat voluntari în Legiunile create de către Józef Piłsudski luptând pentru crearea unui stat propriu. Bucovina s-a aflat de trei ori sub ocupația trupelor țariste (septembrie/octombrie 1914, 26 noiembrie 1914 – 23 ianuarie 1915 și iunie 1916), perioadă în care a cunoscut avaturile specifice unui regim de ocupație. După intrarea Regatului Român în război (14 august 1916), militarii de origine română înrolați în armata austro-ungară, au fost trimiși să lupte pe frontul din Italia. Un Consiliu de război, condus de generalul Eduard Fischer a fost împuternicit să aplice pedeapsa capitală tuturor persoanelor care comiteau delict grave, precum spionajul sau trădarea. Persoanele bănuite a fi capabile de trădare sau de ostilitate împotriva autorităților habsburgice erau internate în lagărele de la Thalerof (Stiria), Munkacs (Ungaria) și Olmütz (Moravia). Voluntarii s-au înrolat în așa-numita „Legiune Bucovineană”. Soarta celor rămași acasă (femei, bătrâni, copiii) a stat sub semnul suspiciunii manifestată de autoritățile austro-ungare relativ la fidelitatea acestora față de monarhia bicefală. Articolul nostru dezvoltă și aprofundează documentar evoluția Bucovinei în timpul Marelui Război.

Cuvinte-cheie: Bucovina, Marele Război, 1914-1918, Imperiul Austro-Ungar, „Legiunea Bucovineană”.

Bucovina, parte a ființei național-statale românești, a cunoscut importante metamorfoze etno-sociale, politice, confesionale, educaționale și spirituale în intervalul celor 144 de ani de administrație austriacă. Politica etno-demografică a autorităților austriece a schimbat componența etnico-lingvistică a Bucovinei, spațiu în care coabitau 12 națiuni, împărțând 10 confesiuni diferite. Contribuția fiecăreia dintre aceste comunități etnice la progresul economic, cultural și spiritual

---

* Dr. „Universitatea Ștefan cel Mare”, Suceava.

al provinciei a reprezentat un fapt remarcabil, asigurând – pe drept cuvânt – renumele Bucovinei de „punte între Orient și Occident” și reflectând influențele cultural-spirituale dintre estul și vestul european¹. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea asistăm la coagularea conștiinței naționale pentru comunitățile etnice ale Bucovinei, înregistrându-se – fără conflicte sau tensiuni majore – manifestări ale identității lor specifice. Revoluția europeană de la 1848–1849, criza politică premergătoare instaurării dualismului austro-ungar și, ulterior, declanșarea Primului Război Mondial au pus în discuție viabilitatea formulei monarhiei danubiene, o construcție multinațională și pluriconfesională. Identificarea unor variante de supraviețuire pentru Imperiul austro-ungar a reprezentat o misiune extrem de dificilă pentru ideologii monarhiei, în condițiile ascensiunii naționalismelor premergătoare anului 1918.

Marele Război (1914-1918) a pus în lumină interesele naționale ale popoarelor Europei Centrale și de Sud-Est, prefigurând prin amploarea mutațiilor etno-naționale destrămarea imperiilor multinaționale. Românii, italienii și sârbii dispuneau de state naționale în afara frontierelor Imperiului Austro-Ungar, în timp ce polonii², cehii și slovacii urmăreau să-și creeze entități statale proprii. Pe de altă parte, încă înainte de declanșarea războiului, autoritățile Habsburgice au depus eforturi consistente pentru a-i convinge pe naționaliștii maghiari și pangermaniști de necesitatea păstrării monarhiei danubiene.³

Tensiunile și rivalitățile acumulate în timp între Puterile Centrale și Antanta, alimentate de interese profunde geopolitice și economice, au fost suficient de puternice pentru a face din Peninsula Balcanică „butoiul de pulbere” al Europei⁴. Compromisul etno-național *Aussgleich* instaurat încă din 1867 n-a mai putut salva în formula Cisleithanei (în Transleithania, aflată sub controlul Ungariei situația a fost radical diferită) în împrejurării sfârșitului Primului Război Mondial, disoluția monarhiei danubiene⁵.

Asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul coroanei Austro-Ungariei la 28 iunie 1914 în capitala Bosniei, Sarajevo⁶, a oferit pretextul⁷, aprinzând scânteia necesară declanșării Marelui Război, cum este el numit de către literatura istorică occidentală⁸. Ultimatul înaintat de către guvernul austro-

¹ Ileana Maria Ratcu, *Teodor Bălan (1885–1972) istoric și arhivist al Bucovinei*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2013, p. 27 și urm.

² Piotr S. Wandycz, *Polish Diplomacy 1914–1945. Aims and Achievements*, Orbis Book Ltd, London, 1988, p. 6.

³ Cezar Dobre, *1918. Înfrângeri și victorii*, București, Editura Sylvi, 2003, p. 50.

⁴ Zorin Zamfir, Jean Banciu, *Primul Război Mondial*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p. 41 – 42.

⁵ Dobre, *op. cit.*, p. 43.

⁶ Urs Altermatt, *Prezidiunile de la Sarajevo. Etnonaționalismul în Europa*, traducere de Johann Klusch, Cuvânt înainte de Andrei Corbea, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 11.

⁷ Sextil Pușcariu, *Memorii*, București, Editura Minerva, 1978, p. 6.

⁸ John Keegan, *The First World War*, Hutchinson, Pimlico Edition, London, 1999, p. 3.

ungar Serbiei a fost respins de aceasta, cu toate că guvernul sârb acceptase 9 din cele 10 puncte ale conținutului documentului, astfel că în mod firesc, pe traseul acestui scenariu la 28 iulie 1914, Austro-Ungaria a declarat război Serbiei⁹. La 28 iulie 1914, Austro-Ungaria a proclamat mobilizarea generală a tuturor forțelor sale militare, astfel că toți bărbații mobilizați trebuiau în termen de 24 de ore să se prezinte la regimentele unde fuseseră înrolați¹⁰. A doua zi (1 august 1914) a avut loc mobilizarea generală a armatei austro-ungare și tot în cursul aceleiași zile, Germania a remis Rusiei țariste o declarație de război¹¹. La 3 august 1914, Imperiul German declara război Franței, iar a doua zi, a primit declarația de război din partea Angliei¹². Deși a fost prima care a provocat războiul, Austro-Ungaria fost ultima care a declarat război Imperiului rus¹³ (6 august 1914). La 14 august 1914 Austro-Ungaria a decretat mobilizarea generală, înfăptuită în Bucovina două zile mai târziu, prin ordinele maiorului Eduard Fischer¹⁴. La 28 iulie 1914, Austro-Ungaria declară mobilizarea generală a tuturor forțelor sale militare, astfel că toți bărbații mobilizați trebuiau, în termen de 24 de ore, să se prezinte la regimentele unde fuseseră înrolați. Orașele Cernăuți și Rădăuți – scrie istoricul Teodor Bălan – semănau ca două mari tabere militare.¹⁵ Românii, de pildă, erau cuprinși în efectivele regimentelor 23 și 41 infanterie din cadrul Diviziei¹⁶ 43 însumând un număr de 20. 000 militari, plecând la luptă pe data de 22 (miercuri stil vechi)¹⁷ iulie 1914. Ziarul „Viață Nouă” apărut la Cernăuți în ianuarie 1914, mutat la Suceava din 1 noiembrie s-a manifestat împotriva unirii Bucovinei și a fost nevoit, într-un final, să-și înceteze apariția la 27 decembrie 1914. Un număr de 30.000 de soldați fuseseră incluși în cadrul regimentelor austro-ungare staționate în Galiția (9 **Dragoni**, **Geniu** și **Infanterie**), Regimentul 22 de Miliție Teritorială, Regimentul 41 de **Infanterie** și Regimentul 9 de **Dragoni**. Alte câteva mii de români erau înrolați în brigada de glotași care avea misiunea să apere granițele¹⁸. Speranțele monarhiei bicefale se legau de o victorie rapidă până în

⁹ N. Vasiloschi, *Amintiri din războiul mondial 1914 – 1918*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași, Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 275.

¹⁰ Teodor Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționaliste pe timpul Primului Război Mondial (1914 – 1918)*, Cernăuți, 1923, p. 52.

¹¹ Erich Zöllner, *Istoria Austriei*, vol. II, București, Editura Enciclopedică, 1997, p. 594.

¹² Jacques Madaule, *Istoria Franței*, vol. 3, București, Editura Politică, 1973, p. 96.

¹³ Guy Hermet, *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*, Iași, Editura Institutului European, 1998, p. 218.

¹⁴ Ion I. Nistor, *Unirea Bucovinei 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, București, Editura Cartea Românească, 1928, p. 13.

¹⁵ Teodor Bălan, *Suprimarea mișcărilor naționale din Bucovina (1914–1918)*, București, Editura Domino, 2004, p. 42.

¹⁶ Ion Axani, *Amintiri din războiul mondial*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p.18.

¹⁷ Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei (1914–1915)*, București, Depozitul Bibliotecii Pavel Suru, f.a. p. 18.

¹⁸ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 52.

toamna anului 1914, ordinea, liniștea și mai ales, securitatea internă, consolidând astfel, situația internă.¹⁹ Ocuparea rapidă a Serbiei de către trupele austro-ungare în 1914 a eșuat. În același timp, autoritățile Habsburgice au luat măsuri drastice privind interzicerea activităților organizațiilor și asociațiilor moscovile din Bucovina, predilect din Cernăuți²⁰.

Motivația acestor acțiuni desfășurate și coordonate de către Jandarmeria din fiecare localitate era de a limita influențele considerate dăunătoare venite din partea Imperiului Rus²¹. Presa de factură rusă a fost supusă cenzurii, fiind interzise toate acele publicații care serveau interesele rusofile/panslaviste în spațiul Galiției și Bucovinei. Clerul a fost de asemenea supus unei supravegheri intense, unii fiind chiar reținuți pentru comportamentul și atitudinile lor considerate a fi pro-ruse (cazul preotului Cassian Bohatireț din Vrânceni, Zastavna, a fraților Alexei și Roman Gierowski, originari din Cernăuți, Ilarian Țurcanovici, redactor la o serie de ziare rusofile din capitala Ducatului Bucovinei).

Împotriva acestora s-au întocmit de către tribunalele austriece rechizitorii bogate și minuțios alcătuite pentru *înaltă trădare*, în baza articolelor 321 și 327 din Codul Penal Austriac.²² Conținutul acestor articole stabilea că un cetățean se clasifica drept dușman al statului dacă s-ar fi aflat în pe timp de război în legătură cu inamicul, în urma căreia ar fi rezultat avantaj pentru adversar și dezavantaj pentru patrie, sau ar fi desfășurat activități de spionaj în beneficiul dușmanului, în ambele situații fiind prevăzută pedeapsa capitală, executată, de regulă, prin spânzurătoare²³. Procesele celor de mai sus au durat din iulie 1914 până în 17 februarie 1917, însă acuzații au scăpat de sentința de condamnare la moarte pronunțată, beneficiind astfel de amnistia generală pronunțată în Austria în cursul anului 1917. La 17 iulie 1917, aceștia au fost eliberați²⁴.

România a decis în cadrul Consiliului de Coroană de la Sinaia (21 iulie/3 august 1914) să-și proclame neutralitatea față de evenimentele internaționale²⁵, în condițiile în care Italia promovase o măsură similară²⁶. Austro-Ungaria – Puterile Centrale contau mult pe intrarea României în război de partea lor – a fost astfel pusă în fața faptului împlinit. În ziua intrării Austro-Ungariei în război, ziarele de limbă română din Cernăuți, titrau fals în ediții speciale, despre faptul că Regatul Român a intrat în conflict de partea Austriei, soldații români din cadrul Regimentului

¹⁹ Cezar Dobre, *op. cit.*, p. 51.

²⁰ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 32.

²¹ *Ibidem*, p. 31.

²² *Ibidem*, p. 36.

²³ *Ibidem*, p. 64.

²⁴ *Ibidem*, p. 65.

²⁵ Keith Hitchins, *România 1866–1947*, București, Ediția a II-a, Editura Humanitas, 1998, p. 254.

²⁶ Gheorghe Platon (coordonator), *Istoria Românilor. De la independență la Marea Unire (1878–1918)*, vol. VII, Tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 403.

41 Infanterie fiind conduși la gară cu steaguri tricolore²⁷. Autoritățile militare austriece contau pe sentimentele austrofile ale unor voluntari de etnie română sau ucraineană²⁸.

Formula neutralității Regatului Român, era oricum mai convenabilă decât o eventuală asociere cu Antanta, motiv pentru care Ottokar Czernin comunica autorităților române „apreciind hotărârile Consiliului de Miniștri Român, Puterile Centrale le găsește conforme relațiilor amicale și continuă a considera România ca aliata lor. Noi ținem deci cont cu larghețe de interesele românilor și așteptăm cu deplină încredere ca România să păzească frontierele din Moldova și să respingă o eventuală invazie rusă”.²⁹ Planul strategic al Comandamentului Armatei ruse prevedea ca – Armata de nord vest formată din trei armate din 12 corpuri – din care două armate urmau să opereze la nord-vest de Varșovia; iar o altă armată, cea de-a patra, urma să înainteze în direcțiile Posen și Breslau³⁰. În fine, Armata de sud-vest formată din trei armate cu 12 corpuri avea misiunea de a cuceri Galiția³¹. Astfel, Galiția a devenit rapid teatrul războiului dintre armatele austro-ungare și cele țariste, conturând fizionomia frontului oriental. În primele zile ale lunii august 1914, trupele austro-ungare obțin unele succese la Kransnik (Armata I comandată de generalul Dankl – austriacă), și la Komarow prin Armata a IV-a condusă de generalul Auffenberg³². Primele confruntări dintre armata habsburgică și armata țaristă s-au produs la 7 august 1914 în localitatea Noua Sulița urmate de cele de la Boian, Mahala, Rarancea și Toporăuți³³. Austriecii și-au concentrat – pentru a ataca Imperiul Rus – trupe la frontiera cu Polonia³⁴, în partea de est a Bucovinei rămânând doar Brigada 35 care nu a putut face față ofensivei ruse, militarii ruși intrând la 2 septembrie 1914 pe teritoriul provinciei³⁵. 30 august 1914 orașul Cernăuți a fost evacuat de trupele austriece, fiind ocupat în primele zile ale lunii septembrie de armata țaristă condusă de către generalul Pigarevski. În aproximativ două săptămâni, rușii vor ocupa Storojinețul atingând ulterior linia Siretului³⁶. Bucovina a intrat de trei ori sub ocupația trupelor țariste (septembrie

²⁷ Apud Alexandrina Cuțui, *Bucovina și Primul Război Mondial. Contribuția clerului la război, prizonierii și refugiații*, în „Analele Bucovinei”, XVII, 2/2010, p. 472.

²⁸ *Ibidem*. Au fost rechiziționate forțat 70.000 de vite pentru aprovizionarea armatei, alături de alte tipuri de bunuri strict necesare efortului de război, un val de persecuții s-a declanșat asupra celor suspecți de sentimente ostile, a celor care erau bănuți de simpatii rusofile.

²⁹ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 406.

³⁰ Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 596.

³¹ Zorin Zamfir, Jean Banciu, *op. cit.*, p. 84–85.

³² *Ibidem*.

³³ Dragoș Vitencu, *Cernăuțiul meu*, Suceava, Complexul Muzeal Bucovina, Editura Accent Print, 2008, p. 60.

³⁴ Michael Lynch, *Reacțiune și revoluție: Rusia 1881–1924*, București, Editura Bic All, 2000, p. 72.

³⁵ Alexandrina Cuțui, *op. cit.*, p. 472.

³⁶ Paul Leu, *Colegiul Național „Ștefan cel Mare”. Monografie, Etapa austriacă*, I, Suceava, Editura Euroland, 2000, p. 476.

/octombrie 1914, 26 noiembrie 1914 – 23 ianuarie 1915 și iunie 1916) perioadă în care va cunoaște avaturile specifice regimului de ocupație. În zona Bucovinei controlată de armatele țariste a fost introdusă o administrație militară dublată de una civilă alcătuită din persoane rusofile³⁷. De fiecare dată, trupele austriece au recuperat teritoriul pierdut în mâinile rușilor. Corpul voluntarilor ucraineni a fost zdrobit de forța ofensivei ruse, iar o parte a populației Bucovinei a fost evacuată și deportată³⁸. Printre cei deportați de ruși în Siberia în timpul primei ocupații a Bucovinei s-au aflat doi primari ai Cernăuțiului, evreul Salo Weisselberg și românul Nicu Flondor³⁹. În timpul celei de-a doua ocupații ruse, prigoana a fost declanșată de către ofițerii ruși (de etnie ucraineană) asupra românilor, portretul țarului Nicolae al II-lea a fost postat obligatoriu peste tot în spațiile publice, iar Vladimir de Repta, mitropolitul Bucovinei a fost nevoit să se refugieze la Praga⁴⁰. Ucrainenii, urmărindu-și strict interesele lor, colaborau fie cu austriecii, fie cu rușii, profitând de conjuncturile create. În Cernăuți, ziarele au răspândit știrea (evident, falsă) precum că România a intrat în război împotriva Rusiei (de partea Austro- Ungariei și Germaniei)⁴¹.

Istoricul german Erick Prokopowicz identifică –conform analizei efectuată de către Ileana Maria Ratcu – trei tipuri de comportamente/atitudini manifestate de către românii bucovineni față de administrația rusă a Bucovinei: 1. Români care s-au aflat într-un contact strâns cu trupele țariste preferând să părăsească Bucovina odată cu acestea. 2. Români care s-au retras/refugiat în România revenind în Bucovina după retragerea trupelor ruse. 3. Români, militari și/sau civili care au dezertat din armata austriacă în România unde au acționat în favoarea daco-românismului.⁴² Regimentul 41 de Infanterie a luptat – cu pierderi grele – la Broscăuți și Rarancea în august 1914. Regimentul 9 de Dragoni a fost decimat în luptele din Galiția, iar 4 escadroane au fost trimise în Germania, din lipsă de cai. Din cauza pierderilor masive, efectivele Regimentelor 22 și 41 au fost refăcute de peste 20 de ori⁴³.

După intrarea României (14 august 1916) în război, militarii au fost trimiși să lupte în răsărit pe frontul din Italia. Ofițerii austrieci (locotenentul Radomski de la Regimentul 22) s-au implicat serios pentru a demonstra românilor înrolați voluntari precum și conașionalilor lor faptul că intrarea României intrase în război de partea Puterilor Centrale⁴⁴.

³⁷ Florin Pintescu, Daniel Hrenciuc, *Din istoria polonezilor în Bucovina (1774–2002)*, Suceava, Uniunea Polonezilor din Bucovina, 2002, p. 94.

³⁸ Alexandrina Cuțui, *op. cit.*, p. 472.

³⁹ *Ibidem*, p. 473.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 475.

⁴¹ Nicolae Coman, *op.cit.*, p.39.

⁴² Ileana Maria Ratcu, *op. cit.*, p. 43.

⁴³ D. Vatamaniuc, *Voluntarii bucovineni în războiul pentru întregirea țării*, în „Analele Bucovinei”, București, I, 1/1994, p.24.

⁴⁴ *Ibidem*.

În condițiile evoluțiilor militare nefavorabile, guvernatorul conte Rudolf von Meran și-a mutat reședința de la Cernăuți la Vatra-Dornei iar un Consiliu de război condus de generalul Eduard Fischer era împuternicit să aplice pedeapsa capitală tuturor persoanelor care comiteau delictе grave precum spionajul sau trădarea⁴⁵. La aceste acuzații se ajungea relativ ajutor, fiind suficient denunțul unei singure persoane (cazul preotului George Lanivschi, din Moldova, lângă Șipote, județul Vijnța denunțat de către cârciumarul Eisig Iwanier, pentru că și-ar fi mărturisit pesimismul față de victoria Austriei în fața Rusiei, la 26 august 1914. Arestat, închis și umilit la Rădăuți, Vatra Dornei, Gura Humorului și Suceava, preotul George Lanivschi a fost eliberat după două săptămâni. De același tratament, acuzații nefondate, calomniile și umilințele, „a beneficiat” și părintele Dimitrie Țopa. Alți preoți ortodocși – Halip din Berhomete pe Prut, Ignatic Caragea din Mămăiești Vechi, lângă Cernăuți, George Dracinski din Tăuteni, Zastavna, Adrian Andronic din Lucavița, Cristofor Iliuț din Fundu-Moldovei, au fost acuzați, arestați și în final eliberați, aceștia fiind învinuiți în baza unor denunțuri calomnioase).⁴⁶

Odată cu începerea războiului și declanșarea efectivă a operațiunilor militare, autoritățile austriece au introdus o legislație de tip militar, întemeiată pe articolul 14 din legea anului 1867 conform căruia, dacă „necesitatea se ivește”, statul are dreptul de a lua dispozițiuni pentru care asentimentul parlamentului este necesar, într-un timp când acesta nu se poate întruni, atunci se pot publica decrete-legi sub răspunderea întregului minister »⁴⁷. În felul acesta, autoritatea militară prelua în fața autorității administrative în întreg statul austriac, adoptându-se măsuri excepționale. Printr-un decret imperial, comandantului militar i s-a dat dreptul „de a lua dispozițiuni, de a lansa ordine și de stăruiri la executarea lor din partea celor în drept”⁴⁸.

În baza aceluiași decret, în iulie 1914 au fost suspendate unele dintre drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor.⁴⁹ Curțile cu jurați au fost sistate, iar un decret-lege anunța populația că începând cu data de 25 iulie 1914, crimele vor fi judecate de către curțile marțiale. Polițistul sau jandarmul aveau oricând posibilitatea de a pătrunde și controla locuința unui presupus suspect, nemaifiind nevoie de autorizația unui judecător așa cum se întâmpla în timp de pace.⁵⁰ Dușmanii interni ai Austriei proveneau din rândurile comunităților etnice care nu aderau necondiționat la ideea statului austriac⁵¹. În atenția autorităților se aflau mai ales, persoanele de confesiune creștin-ortodoxă, suspectate că ar avea

⁴⁵ *Ibidem*, p. 38.

⁴⁶ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 66–68; 68–80.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 42.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 43.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*, p. 48.

sentimente rusofile⁵². Deși asupra românilor a planat bănuiala că ar fi avea anumite sentimente rusofile, nici un intelectual sau țaran român nu a fost dovedit că ar fi avut sau întreținut legături cu persoane/asociații rusofile.⁵³ Cu depistarea sentimentelor de loialitate, trădare sau rusofilie au fost însărcinați jandarmii⁵⁴. Persoanele bănuite a fi capabile de trădare, spionaj sau de ostilitate împotriva autorităților habsburgice erau internate în lagărele de la Thalerof (Stiria), Munkacs (Ungaria) și Olmütz (Moravia)⁵⁵. După declanșarea Marelui Război, a fost interzisă trecerea peste graniță, iar în situația când era totuși permisă, pașaportul trebuia vizat de către guvernatorul Țării și de către comandantul militar. Frontiera cu Moldova era închisă.⁵⁶ Birourile polițienești din Ițcani și Sulița Nouă au fost plasate în subordinea Comandamentului militar, cel din Ițcani primind denumirea de “k.k. Grenzschutzkommando Itzkany”⁵⁷. Activitatea acestor birouri a fost reconfigurată, adaptată și reorientată în direcția spionajului defensiv⁵⁸.

Românii bucovineni precum și cei din Transilvania și Banat⁵⁹ au fost nevoiți să se înroleze în armata austro-ungară ca voluntari, deși echipamentul, pregătirea și educația lor militară lăsa de dorit⁶⁰. Voluntarii bucovineni s-au înrolat în așa numita „Legiune Bucovineană”⁶¹. Mulți români bucovineni au preferat să se refugieze în Transilvania, Regatul Român sau în Basarabia unde s-au înrolat voluntari fie în armata română, fie au constituit diverse comitete ale refugiaților, fie au desfășurat activități de spionaj și recunoaștere în favoarea armatei române.⁶² Soarta celor rămași acasă (femei, bătrâni, copiii) a stat sub semnul suspiciunii manifestată de autoritățile austro-ungare vizavi de fidelitatea acestora față de monarhia bicefală. Din aceste considerente, s-au înființat de către autoritățile austriece, curți marțiale⁶³. Între septembrie 1914 – iunie 1916 în Bucovina au funcționat următoarele curți marțiale: „k. k. Feldgerich der Gruppe Oberst Fischer” (aceasta a funcționat succesiv la Cernăuți, Gura Humorului și Vatra Dornei, sub conducerea judecătorului militar Hrycajko) „Gerich des k. k. 35. Landsturn Infanterie Brigade Kommandos”, (a funcționat în Bucovins între

---

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p. 51.

⁵⁴ Eugen Șalar, *Organizarea și activitățile Jandarmeriei în Bucovina în perioada 1938–1949*, Suceava, Editura Lidana, 2013, p. 22.

⁵⁵ Anghel Popa, *Între fronturi. Bucovineni în România Primului Război Mondial*, Câmpulung-Moldovenesc, Fundația Culturală „Geo Bogza”, 1998, p. 25.

⁵⁶ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 45.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 51.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 53.

⁵⁹ Sextil Pușcariu, *op.cit.*, p.13.

⁶⁰ D. Vatamaniuc, *op.cit.*, p. 22.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² Alexandrina Cuțui, *op. cit.*, p. 472.

⁶³ Volodimir Sapolovskiy, *Activitatea structurilor de forță austriece în Bucovina în condițiile stării excepționale (1914–1918)* în „Analele Bucovinei”, XIII, 2/2006, p. 622.

septembrie 1914 – august 1915, sub conducerea căpitanului auditor Felix-Szafransky, ajutat de Richard Tekusch), „Gerich der. 43. Landwehr Infanterie Truppendivision”, „Feldgerich Oberstlieutenat Papp” (condusă de comandatul militar lt. col. Daniil Papp), „k. u. k. Feldgerich des Etappen Bezirkskommandos Radautz” și, respectiv, „Curtea Marțială a Brigăzii Lilienhof” (aceasta ca și precedenta funcționa la Rădăuți).⁶⁴ Între 1916-1917 curțile marțiale din Bucovina au fost mutate la Bistrița. Tribunalele militare erau conduse de către locotenentul major E. Urlick-Cernăuți, căpitanul K.K. Chap, locotenentul major E.von Blad, colonelul S. Jamnczkyj-Rădăuți.⁶⁵ Alte curți marțiale au funcționat la Lemberg (k.u.k. Militarkommando Lemberg), Stanislau (Feldgericht des Etappen Bezirkskommandos Stanislau) și Colomeea (k.u.k. Feldgericht des Etappenkommandos in Kolomeea). În fața acestora fiind aduși mai mulți bucovineni, în special din partea de nord a Bucovinei, cazul lui Iancu Flondor⁶⁶. 80% dintre cei reținuți în urma denunțurilor erau eliberați, întrucât erau nevinovați.⁶⁷ Multe dintre ordinele și interdicțiile adoptate de către autoritățile militare austriece erau dificil de respectat, mai cu seamă pentru țărani: interzicerea de a lumina ferestrele, de a trage clopotele la biserică, de a mâna vitele pe dealuri, de a aprinde focurile în locurile mai înalte, mai ales că nici austriecii n-au prea fost consecvenți în anunțarea/luarea acestor dispoziții.⁶⁸

Renumit pentru cruzimea lui și măsurile aspre adoptate, Eduard Fischer nu a ezitat să-i numească pe români drept *iredentiști* chiar înainte de război – în 1913 cu ocazia Adunării de la Cernăuți destinată rezolvării chestiunii bisericești – într-un raport înaintat direct Ministerului de Interne de la Viena⁶⁹. Acuzațiile lui Fischer, nu erau neapărat adevărate, țărănimea fiind fidelă monarhiei danubiene⁷⁰.

Aflat la conacul său de la Storojineț, Iancu Flondor, liderul românilor bucovineni⁷¹, a fost informat printr-o scrisoare secretă trimisă de preotul Atanasie Gherman (un vechi și fidel colaborator (mai 1915) despre posibila sa arestare (aflându-se sub supravegherea agenților secreți austrieci) sfătuit să plece în România⁷². La 15 februarie 1915, Iancu Flondor îi înaintase lui Ion I.C. Brătianu

⁶⁴ Anghel Popa, *Între fronturi. Bucovineni în România Primului Război Mondial*, Câmpulung-Moldovenesc, Fundația culturală „Geo Bogza”, 1998, p. 25.

⁶⁵ Volodimir Sapolovskyi, *op. cit.*, p. 635.

⁶⁶ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 57.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 61.

⁶⁹ D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 27.

⁷⁰ Volodimir Sapolovskyi, *op. cit.*, p. 625.

⁷¹ Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 247.

⁷² N. Tcaciuc-Albu, *O amintire despre Iancu Flondor*, în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, II, No. 11, Noiembrie 1943, p. 519.

un *Memoriu* prin intermediul deputatului Ioan Mavrocordat⁷³. Destinul a făcut ca acest *Memoriu* să nu-i parvină premierului român fiind confiscat de către Ottokar Czernin și reprezentând o piesă principală în procesul intentat de către autoritățile austriece lui Iancu Flondor la Lemberg/Lvov (judecat în intervalul 1916-octombrie 1918)⁷⁴. Spionii și informatorii urmăreau starea de spirit și toate mișcărilor suspecte, etichetate imediat drept *iredentiste* raportând ulterior superiorilor, măsurile luate fiind internarea în lagărele sus-amintite renumite prin regimul draconic din care nu lipseau *tortura* și *înfometarea*⁷⁵. Printre cei care au avut suferit din partea autorităților austriece s-a aflat și proprietarul polon Eduard Cazimir Winiowski/Winiarski din Rarancea care, denunțat – se pare din motive personale – că ar fi comunicat rușilor amplasamentul armatei austriece a fost arestat la 23 august 1914 și condamnat de tribunalul militar la 23 ani de muncă silnică, sentință pe care n-a mai executat-o, deoarece, între timp, și-a dovedit nevinovăția⁷⁶. Acesta a fost legat în lanțuri, bătut și purtat în lanțuri pe străzile Cernăuți-ului, pălmuit de ofițeri, soldați, jandarmi, civili.⁷⁷ Odată cu Winiarski au fost arestați și țărani din Rarancea, Dionisie Clem, Ștefan Paulovii și George Teodoriuc, alături de alte 11 persoane. Au fost purtați între 24 august 1914 - 20 ianuarie 1915 între Cernăuți, Stanislau și Miskolcz, fiind eliberați în cele din urmă, neexistând probe împotriva lor.⁷⁸ Alte persoane (Vasile Motrescu din Ciudeiu, județul Storojineț, Slevotchi Dimitrie, Vasile și Alexandru Puh, alături de fii săi Ștefan și Theodor, Mihaiu Onuleac din Cuciumare, Cernăuți) au fost arestate și acuzate sub acuzația de a fi simpatizat/colaborat cu rușii de către jandarmul Ioan Drescher la 25 octombrie 1914. Aceștia au fost condamnați de către curtea marțială la pedepse cuprinse între 2–5 ani de temniță grea.⁷⁹ În calitate sa de primar al Cernăuți-ului, Gheorghe Șandru a reușit să salveze mulți români condamnați la moarte sau închisoare de către autoritățile austriece⁸⁰. Toma Babiaș, polon din Ruda/Vicșani a avut de asemenea de suferit din cauză că a îndrăznit să propage ideea dezintegrării monarhiei bicefale austro-ungare în august 1914⁸¹. Preotul Prelici din Rarancea a fost la rândul său arestat întrucât deținea un calendar rusesc pe stil vechi⁸², sau preotul Brăileanu din localitatea

⁷³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), București, fond *Iancu Flondor*, dosar 15, f. 2.

⁷⁴ Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei 1775–1944*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993, p. 79.

⁷⁵ Anghel Popa, *op. cit.*, p. 26.

⁷⁶ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 84–85.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 81.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 83.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 83–88.

⁸⁰ Alexandrina Cuțui, *op. cit.*, p. 472.

⁸¹ Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 107.

⁸² Nicolae Coman, *op. cit.*, p. 45.

Frumosu denunțat pentru că ar fi pus la îndoială drepturile austrieșilor asupra Bucovinei⁸³. Cazul preotului Țopa din Cernăuți reprezintă de asemenea un alt exemplu alături de cel al preotului Dariciuc din Berhomet. Judecătorul Târnoveanu din Siret a fost nevoit să renunțe la exprimarea în public a opiniilor despre război, iar un țăran din Șipotu Cameral denunțat a asistat la slujba religioasă (prohod) făcută de către preotul Reuț din Rădăuți, înainte de a fi spânzurat. Preoții Bucevchi (Budenii) și Pașăilă (Negrileasa) au fost, de asemenea denunțați și cercetați de către autoritățile austro-ungare. Iancu Flondor a fost de asemenea denunțat. La Cuciurul Mare primarul Damian și alți săteni au fost arestați și condamnați de către austrieșii la pedepse între 8/10 ani de muncă silnică sub motivul că ar fi luat parte la prădarea unor proprietăți aparținând unor evrei alături de trupele ruse⁸⁴. Mobilizați în armata austriacă (aproape 10% dintre români), românii bucovineni au luptat pe diverse fronturi, unii dintre ei (120.000) ajungând alături de confrății lor ardeleni prizonieri în lagărele rusești.⁸⁵ Interesul legitim al României (și) pentru Bucovina, a făcut ca în cadrul unui acord secret semnat de guvernul român la 17 iunie 1916 cu Antanta, Rusia să admită mutarea mai la nord a frontierei cu România fixată pe râul Prut și incluzând orașul Cernăuți. În secret însă, guvernul țarist urmărea materializarea a unor trei proiecte secrete ce urmărea ocuparea integrală a Bucovinei ca parte a unui plan mai vast care urmărea extinderea influenței rusești spre Balcani, Strâmtoarea și Constantinopolul și respectiv Orientul Mijlociu⁸⁶. Austria la rândul său a încercat – potrivit unor surse documentare recent publicate – să atragă România de partea sa oferindu-i în compensație Basarabia și acceptând unele concesii teritoriale în favoarea statului român în districtele (majoritar românești) din Bucovina sudică. Cele trei variante de împărțire a Bucovinei au reprezentat – esența unor discuții purtate anterior intrării României în război – tema întâlnirilor de la Ministerul de Externe Austro-Ungar (5, 7 și 8 iunie 1915)⁸⁷. Bucovina a devenit, în cursul operațiunilor militare, un spațiu vizat de interesele geopolitice ale celor două tabere implicate în război, Puterile Centrale și Antanta. Românii bucovineni au înțeles oportunitatea realizării idealului național înrolându-se voluntari în armata română, care, din 1916, a intrat în război de partea Antantei⁸⁸ (Marea Britanie, Franța, Rusia și Italia), pe baza unei Convenții încheiate cu aceasta la 4/16 august

---

⁸³ *Ibidem*, p. 53.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ Alexandrina Cuțui, *op. cit.*, p. 479.

⁸⁶ Mihai Iacobescu, *Evoluția românilor bucovineni între anii 1821–1919*, II, în „Glasul Bucovinei” (Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc), Cernăuți-Târgu-Mureș, VIII, nr. 9–30, 1–2, 2001, p. 26.

⁸⁷ Constantin Ungureanu, *Trei variante austriece, din anul 1915, de cedare parțială a Bucovinei României*, în „Analele Bucovinei”, X, 1/2003, p. 144; p. 146–153.

⁸⁸ Titu Maiorescu, *România și războiul mondial. Însemnări zilnice inedite*, volum editat de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1999, p. 152–153.

1916: „I. Rusia, Anglia, Franța și Italia garantează integritatea teritorială a Regatului României, în toată întinderea fruntariilor sale actuale. II. România se obligă să declare război și să atace Austro-Ungaria în condițiile stabilite prin Convenția militară; România se obligă, de asemenea, să înceteze, de la declararea războiului, orice legături economice și orice schimb comercial cu toți dușmanii aliaților; III. Rusia, Franța, Anglia și Italia recunosc dreptul României de a anexa teritoriile monahiei austro-ungare prevăzute și hotărnicite la articolul IV. Marginile teritoriilor despre care e vorba în articolul trecut sunt hotărâte după cum urmează: Linia de hotar va începe de la Prut, de la un punct al frontierelor actuale între Rusia și România, aproape de Novosulița și va urca râul până la granița Galiției, la întâlnirea Prutului cu Ceremușul. De aici va urma frontiera dintre Galiția și Ungaria până la punctul Stog, cota 1655. Mai departe, va urma linia de despărțire dintre apele Tisei și Vizului, ca să ajungă la Tisa, satul Trebuza, mai sus de locul unde se unește cu Vizo. De la acest punct de vedere, ea va coborî malul Tisei până la 4 km mai jos de locul unde se întâlnește cu Someșul, lăsând satul Vesares–Nameni României”⁸⁹. În urma deciziei Cartierului General rus de la Moghilev, din 14 aprilie 1916 a fost, printre altele, acceptarea ofensivei generalului Alexei Brussilov, de a ataca forțele austro-ungare din sectorul de sud-vest. Disponând de resurse umane practic, inepuizabile, Rusia vor declanșa la 4 iunie 1916, o puternică ofensivă, utilizând tactica atacului în valuri, pe întreg frontul galițian de la Stryj și până la Cernăuți.⁹⁰

Declanșarea ofensivei Brusilov, pe Frontul de Est, de la Pripet, la 24 mai /4 iunie - 31 iulie /13 august 1916 a mărit presiunea Antantei asupra Regatului Român de a intra în război de partea Antantei⁹¹. Dezvoltând manevre tactice impuse de prioritățile strategice ale generalului Brussilov, unități militare ruse au violat spațiul teritorial românesc la Cotu Hotin, Herța și Mamornița, sătenii de aici fiind nevoiți să se refugieze în condițiile unui atac viguros de artilerie executat de către militarii ruși.⁹² Rezultatul manevrelor militare ruse, a fost redactarea și trimiterea unui protest de către guvernul român Rusiei, prin intermediul lui Constantin Diamandy, ambasadorul român acreditat la Petrograd.⁹³ În perioada următoarea acestui atac, apelurile generalului Alexeev, șeful Marelui Stat Major al Armatei Ruse și ale generalului Joseph Joffre, comandantul armatei franceze,

⁸⁹ Pavel Țugui, *Unele precizări cu privire la revenirea Bucovinei la România*, în „Analele Bucovinei”, III/1996, nr. 2, p. 467–468.

⁹⁰ Mihai Aurelian-Căruntu, *Războiul mondial la hotarele României. Informații despre ofensiva rusă de pe frontul din Bucovina și incidentul de la Mamornița (mai-iunie 1916). Documente*, în „Suceava”, Anuarul Complexului Muzeal Bucovina, Suceava, XXXI–XXXII–XXXIII, 2004–2005–2006, 2007, p. 280.

⁹¹ *Enciclopedia istoriei politice a României 1859-2009*, ediția a II-a revizuită și adusă la zi, Editura ISPRI, lucrare elaborată sub redacția lui Stelian Neagoe, București, 2009, p. 147.

⁹² Mihai Aurelian-Căruntu, *op. cit.*, p. 280.

⁹³ *Ibidem*, p.281.

pentru intrarea Regatului Român în Marele Război, aveau caracterul unui veritabil ultimatum.⁹⁴

La 14 august 1916, România a înaintat prin Edgar Mavrocordat declarația de război Austro-Ungariei⁹⁵. Succesorul împăratului Franz Jozef, decedat la 21 noiembrie 1916, împăratul Carol I (Carol al IV-lea, în calitate de rege al Ungariei) a avut o primă tentativă de scoatere a Imperiului Austro-Ungar din război, însă oferta sa, enunțată sub forma unui manifest a fost dezavuată imediat de către germani și respinsă de către Aliați, prin conținutul mai multor memorii, primul emis la 30 decembrie 1916, atitudine motivată de scepticism⁹⁶. Evoluția ulterioară a evenimentelor, a făcut ca, în vara anului 1917, trupele aparținând Puterilor Centrale să preia din nou controlul asupra celei mai mari părți a Bucovinei⁹⁷ și integral asupra Galiției în urma ofensivei declanșate pe aliniamentul Cernăuți-Hotin-Chișinău-Odesa⁹⁸. Până la pacea de la Brest-Litovsk (15 martie 1918) aceste teritorii au rămas sub controlul trupelor austro-ungare⁹⁹.

Odată cu intrarea în război a Regatului Român de partea Antantei, a fost creat *Corpul voluntarilor bucovineni și ardeleni*, condus de către generalul Constantin Coandă, atașatul militar român pe lângă Comandamentul Armatei Ruse¹⁰⁰. Odată cu intrarea României în război, situația românilor bucovineni s-a agravat¹⁰¹. În 1917 la Darnița, lângă Kiev („prima noastră Alba Iulia”, cum o numește istoricul sucevean Dumitru Vitcu)¹⁰², s-a organizat un Congres al românilor.¹⁰³ În cursul anului 1917 în condițiile epuizării resurselor, românii bucovineni alături de alte grupuri etnice au obligați să presteze munci în folosul armatei, să susțină efortul de război prin chete, împrumuturi de război, rechiziția lânii, a pieilor, a obiectelor de metal, a recoltei ș.a.¹⁰⁴

România a beneficiat de un moment favorabil în 1918 pe fondul victoriei principiilor naționalităților și al autodeterminării. Intrarea armatei române în

---

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ Gheorghe Platon, *op. cit.*, p. 419.

⁹⁶ Lucian Leuștean, *România, Ungaria și tratatul de la Trianon 1918-1920*, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 12.

⁹⁷ Alexandru Marghiloman, *Note Politice, 1897-1924*, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, 1927, p. 22.

⁹⁸ Nicolae Iorga, *Memorii. Însemnări zilnice (Maiu 1917 – Mart 1920). Războiul Național. Lupta pentru o nouă viață politică*, vol. I, București, Editura Națională, S. Ciornei, f.a. p. 67.

⁹⁹ Ion Bulei, *Un război în cenușa imperiilor*, București, Editura Cadmos, 2010, p. 31.

¹⁰⁰ Alexandrina Cuțui, *op. cit.*, p. 480.

¹⁰¹ Vezi discursul lui Take Ionescu despre intrarea României în Gh. Buzatu (coordonator), *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864-2004)*, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 181-184.

¹⁰² Dumitru Vitcu, *Episodul „Darnița” în epopeea întregirii naționale. O reevaluare*, în „Codrul Cosminului” („Analele Științifice de Istorie”), Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava, Seria Nouă, nr. 6-7 (16-17), 2000-2001, p. 267.

¹⁰³ Cezar Dobre, *op. cit.*, p. 54.

¹⁰⁴ Ileana Maria Ratcu, *op. cit.*, p. 43.

război s-a făcut în baza Convenției semnate cu Antanta la 4/16 august 1916, pentru recuperarea teritoriilor ocupate de către Austro-Ungaria (statele Antantei recunoscând drepturile României asupra acestora), însă ocuparea ulterioară a 2/3 din teritoriul românesc (pe fondul nerespectării de către Aliați a angajamentelor asumate) a impus condițiile draconice reflectate în textul păcii de la Buftea/București (24 mai 1918) și perspectivele – absolut nedrepte – ale cedării unor teritorii românești Austriei și Bulgariei, Germania fiind interesată de petrolul românesc¹⁰⁵. Una dintre consecințele acestei păci, a fost aceea a retragerii trupelor române din partea de sud a Bucovinei.

În toamna anului 1918 armatele austro-ungare au suferit înfrângeri usturătoare pe frontul din Italia, iar la 3 noiembrie Austro-Ungaria semna armistițiul de la Villa Giusti¹⁰⁶. Anterior, conștient de situația internă extrem de dificilă a monarhiei, în cadrul Consiliului de Coroană de la Viena din 21 septembrie 1918, ministrul de externe, contele Burian, a propus oprirea operațiunilor militare.¹⁰⁷ În martie 1918 autoritățile austriece au întocmit prin intermediul a două birouri de investigație din Cernăuți și Suceava, liste cu românii care se refugiaseră în Regat (Victor Jemna), operând arestări în rândurile unor intelectuali, considerați a fi sensibili la propaganda românească.¹⁰⁸ Mulți dintre profesorii români din Suceava au fost cu acest prilej, arestați de către austrieci (Severin Procopovici, Simion Ivanovici, Eusebie Cosmiuc, George Palamerescu, avocatul Victor Iliuț și angajatul Titus Gribovschi, din Rădăuți).¹⁰⁹

Ulterior, capitularea Germaniei (11 noiembrie 1918, Compiègne) a salvat statul român din umilința prevederilor păcii de Buftea/București, iar armata – sub conducerea generalului Constantin Coandă – a fost mobilizată pentru a doua oară (fără însă să mai apuce să desfășoare operațiuni militare). Bucovina a fost cuprinsă de tulburări, datorită manifestărilor produse de grupările ucrainiene, precum și de foștii prizonieri austrieci întorși din prizonieratul rus. Ucrainenii aveau pretenții asupra părții de nord a Bucovinei până la Prut¹¹⁰, lăsând României partea de sud până la Siret, iar ținutul de mijloc, situat între Siret și Prut, trebuia considerat *Condominium* până la stabilirea graniței definitive¹¹¹. În aceste condiții, Consiliul Național al românilor din Bucovina a solicitat guvernului de la Iași și regelui Ferdinand, intervenția armatei române, pentru a „apăra drepturile

¹⁰⁵ *Relațiile internaționale reflectate în dezbaterile Parlamentului României*. Volumul al II-lea, *Senatul, 1864–2010*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, lucrare elaborată sub coordonarea lui Stelian Neagoe, 2011, p. 240.

¹⁰⁶ Cezar Dobre, *op. cit.*, p. 55.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ Ileana Maria Ratcu, *op. cit.*, p. 117.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 118; Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 198–202.

¹¹⁰ Mihai Ștefan Ceaușu, *Ion Nistor luptătorul pentru unirea Bucovinei cu România*, în *Ion Nistor (1876–1962)*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1993, p. 118–119.

¹¹¹ Arhivele Diplomatice ale Ministerului Afacerilor Externe (în continuare, A.M.A.E.), București, fond 71/Polonia. *Relații cu România 1920–1944*, vol. 52, f. 3.

românilor din Bucovina împotriva oricărui uzurpator și a asigura ordinea și liniștea în țară”¹¹². Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz¹¹³ au reflectat eroismul armatei române însă în toamna anului 1917¹¹⁴, a avut loc revoluția bolșevică din Rusia fapt care a pus România într-o situație extrem de dificilă și de ingrată, în același timp¹¹⁵. Deși victorioasă, ea a fost nevoită să încheie pacea rușinoasă de la Buftea București (24 mai 1918)¹¹⁶. Victoria trupelor Antantei vizibilă odată cu intrarea de partea sa a S.U.A. (1917) asociată cu fenomenele caracteristice dezagregării imperiilor rus și austro-ungar au oferit o șansă nesperată popoarelor componente de a-și reface/constitui statele naționale¹¹⁷. În împrejurările anului 1917, când soarta monarhiei bicefale se îndrepta spre disoluția sistemului său politic multinațional, spațiul Bucovinei istorice a cunoscut mișcări naționale ale comunităților etnice care, fiecare în parte, urmărea reconstituirea statului său național independent. Ucrainenii a căror aspirații vizau constituirea unui stat de sine stătător care să includă părți din Bucovina și Galiția, au intrat în conflict atât cu românii cât și cu polonii. Rutenii galițieni au beneficiat de sprijinul Rusiei țariste respectiv a Imperiului Austro-Ungar, Galiția fiind calificată din aceste considerente drept un veritabil „Piemont” austriac. Aici a luat naștere treptat ideea constituirii unui stat rutean fie sub forma unei federații statale constituită sub egida Casei de Habsburg fie chiar sub forma unui stat independent. Rutenii/ucrainenii din cadrul Imperiului austro-ungar au întreprins demersuri consistente pentru constituirea unui stat propriu, în timp ce conaționali lor din cadrul Imperiului Rus (Basarabia) au activat pentru înființarea unui republici în cadrul Rusiei democratice. În ambele situații (Bucovina și Basarabia) interesele lor s-au ciocnit de obiectivele românilor, acțiunile divergente determinând tensiuni generatoare de conflicte¹¹⁸. În iulie 1917, Rada i-a încredințat lui Vladimir Vinnicenکو sarcina formării unui guvern ucrainean în care Semion Petliura se ocupa de problemele militare. Cum bolșevicii preluaseră puterea (25 octombrie/7 noiembrie 1917) Rada Centrală a proclamat, la 25 decembrie 1917, independența Republica Populă Ucrainene¹¹⁹. La sfârșitul anului 1917, au apărut disensiuni în sânul Radei Centrale și a conducerii Republicii Populare Ucrainene, rezultând un curent autonomist susținut de hatmanul Pavel Skoropadski, sprijinit

---

¹¹² *Ibidem*, f. 4.

¹¹³ Generalul Henry Berthelot, *Memorii și corespondență (1916–1919)*, Introducere de Glen E. Torrey, traducere Mona Iosif, București, Editura Militară, 2012, p. 41.

¹¹⁴ Petre Otu, *Mareșalul Constantin Prezan. Vocația datoriei*, București, Editura Militară, 2008, p. 151.

¹¹⁵ Ion Bulei, *op. cit.*, p. 27–28.

¹¹⁶ Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 222.

¹¹⁷ Ion Bulei, *op. cit.*, p. 89.

¹¹⁸ Ștefan Purici, *Relații româno-ucrainene în epoca contemporană*, în „Glasul Bucovinei”, nr. 3-4, X, nr. 39-40/2003, p. 33.

¹¹⁹ Florin Anghel, *Pe cine nu lași să moară... nu ține minte*, în „Magazin istoric”, București, serie nouă, XXXIV, nr. 11 (416), noiembrie 2001, p. 6.

de germani, și care va conduce Ucraina în intervalul martie-noiembrie 1918. Totuși, la 22 ianuarie 1918, Rada a proclamat Republica Ucraineană „liberă și suverană”. Ziarul „Kölnische Zeitung” din 15 iulie 1917, vehicula ideea unui acord secret austro-ucrainean „prin care să se pronunțe despărțirea Galiției de Est, a cărei populațiune este în marea majoritate ucraineană de Galiția de Vest și să se împreune (unească – C.C.) acest teritoriu cu Bucovina”¹²⁰ într-o provincie autonomă a republicii populare rutene/ucrainene. Rusofilii din Bucovina solicitau crearea Carpatorusiei, care să includă și o parte Bucovinei iar altele voci cereau întreaga Moldovă (parte a Regatului Român). În cadrul păcii de la Brest-Litovsk s-a cerut ca provinciile Galiția, Bucovina, Carpatorusia să fie incluse în Galiția de vest, cu garantarea deplinei autonomii. Prin tratatul secret din 9 februarie 1918, Puterile Centrale făceau importante concesii Ucrainei. Este vorba – așa cum știm deja – de celebrul acord „pâine contra teritorii”¹²¹. La începutul războiului – în timpul tratativelor româno-ruse – Ion Nistor i-a prezentat premierului Ion I.C. Brătianu mai multe memorii, argumentate documentar, istoric, etnografic și economic care demonstau însemnătatea politică, economică, religioasă și culturală pe care Cernăuțiul o avea pentru întreaga Bucovină¹²². Aflat la Chișinău, Ion Nistor a constituit „Misiunea română în Bucovina” (2 iulie 1917). Refugiații bucovineni au elaborat și un „Statut pentru organizarea serviciului de propagandă românesc în Bucovina” cu acceptul Ministerului de Interne român, aflat, cum se știe, la Iași. Ulterior, Ion Nistor a intervenit pe lângă guvernul român pentru organizarea de unități de voluntari români selectați din rândurile prizonierilor din armata austro-ungară aflați în Rusia, unități care urmau să lupte pe frontul din sud-vestul Moldovei¹²³. La 9 iunie 1917, în Piața Unirii din Iași a avut loc primirea oficială a primelor detașamente de voluntari ardeleni, bucovineni și bănățeni. Alături de alți refugiați a format la Odessa la 21 ianuarie 1918, Comitetul Național al Românilor refugiați din Austro-Ungaria. Acesta s-a implicat activ în propagarea unității naționale a românilor. În paralel, la Roma, avut loc la 9 aprilie 1918 *Congresul Naționalităților asuprite din monarhia austro-ungară* (Simion Mândrescu, dr. N. Lupu, G. Mironescu, D. Drăghicescu) adoptând decizii care consacrau destrămarea monarhiei danubiene. Ulterior, s-a format la Paris „Comitetul Național al românilor din Transilvania și Bucovina” (17/30 aprilie 1918) condus de către Traian Vuia. Începând cu 10 mai 1918, Robert Lansing secretarul de stat al SUA, îi scria lui Woodrow Wilson despre necesitatea destrămării monarhiei austro-ungare. La 24 iunie 1918, el redactează *Memorandum asupra politicii Statelor Unite față de naționalitățile din cadrul Imperiului austro-ungar*¹²⁴, aprobat de către Wilson la 27 iunie 1918. Documentul recunoștea

¹²⁰ Ion I. Nistor, *op.cit.*, p. 17.

¹²¹ Gheorghe Platon, *op.cit.*, p. 499.

¹²² *Ibidem*.

¹²³ *Ibidem*, p.471.

¹²⁴ Gheorghe Platon, *op.cit.*, p. 478.

explicit necesitatea destrămării monarhiei austro-ungare și constituirea unor state naționale. Ignacy Paderewski, Vasile Stoica și Hlinko Hinkovic au acționat consistent pe tărâm propagandistic pentru refacerea statelor lor naționale. La 19 iunie 1918, în Italia s-a întemeiat „Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina” condus de către S. Mândrescu, care a acționat în mod coerent și consecvent în favoarea destrămării monarhiei austro-ungare¹²⁵. În fine, la Paris, la 3 octombrie 1918 s-a înființat *Consiliul Național al Unității Române* condus de către Take Ionescu¹²⁶. Evenimentele s-au succedat cu o repeziune care a impus decizii rapide. Inițial, la 18 octombrie 1918 ucrainenii galițieni au constituit *Ukrainska Naționalna Rada (Consiliu Național Ucrainean)*. Această Radă a declarat provincie ucraineană regiunile Galiției de Est, Rusia Subcarpatică, Bucovina până la Siret (Cernăuți, Storojineț, Siret)¹²⁷. La 3 noiembrie 1918, la sugestia Radei a fost organizată la Cernăuți o *Adunare* care a declarat drept teritoriu ucrainean partea de nord a Bucovinei până la Siret manifestând pretenții asupra unor sate din județele Câmpulung și Suceava¹²⁸. Întrucât Consiliul Național Român a refuzat să negocieze cu reprezentanții Radei, ucrainenii au apelat la Aurel Onciul care s-a înțeles la 6 noiembrie 1918 cu Omelian Popowicz în privința împărțirii Bucovinei având la bază recensământul din 1910. În baza acestui acord, ucrainenii au preluat controlul asupra instituțiilor principale din Cernăuți¹²⁹. La 22 iulie 1918, Constantin Isopescu – Grecul în numele Clubului Parlamentar Român din Parlamentul de la Viena (George Grigorovici, Teofil Simionovici, Alexandru Hurmuzaki și Gheorghe Sârbu) a protestat în fața perspectivei împărțirii Bucovinei, recunoscând sentimentele de neliniște împărtășite atât de românii cât și de germanii din Bucovina¹³⁰. Numai o Bucovină româno-germană – preciza Grecu în intervenția sa – având Prutul de frontieră la nord și Cernăuți de capitală, iar la sud cuprinzând și triumphiul cedat de România, e sigur posibilă ca teritoriu independent administrativ al Bucovinei. Altă configurație a Bucovinei n-ar putea satisface – conchidea el – nici pe români, dar cred că nici pe nemți și ea ar însemna sfârșitul românilor în Austria”¹³¹. La 4 octombrie 1918, Constantin Isopescu-Grecul a declarat în Parlamentul austriac că vorbește și în numele românilor ardeleni cere “dreptul de autodeterminare asupra viitorului lor destin”¹³². La 18 septembrie/17 octombrie 1918, premierul Husarek Heinlein, a luat cuvântul în Parlamentul austriac anunțând despre intenția

---

¹²⁵ *Ibidem*.

¹²⁶ *Ibidem*.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 4.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ Vladimir Trebici, *Unirea Bucovinei cu România*, în „Analele Bucovinei”, I, 1/1994, p. 19.

¹³⁰ Ion I. Nistor, *op. cit.*, p.18.

¹³¹ Rodica Iațencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român (I)*, în „Analele Bucovinei”, IX, 1/2002, p. 150.

¹³² Constantin Loghin, *Unirea Bucovinei (Recapitulări)*, în „Revista Bucovinei”, II, No. 11, 1943, p. 522-523.

guvernului de a se introduce „sistemul autoguvernării federative” iar împăratul Carol al IV-lea de Habsburg a dat publicității la 4/17 octombrie 1918 celebrul său manifest *Către popoarele mele credincioase* în care-și anunța supușii despre intenția transformării Austriei într-un “stat federativ”¹³³ și că aceste popoare credincioase urmau “să conlucreze prin sfaturi naționale, compuse din deputații din parlamente ale fiecărei națiuni”¹³⁴. A doua zi, după publicarea manifestului Constantin Isopescu-Grecul s-a dus din nou în audiență la împăratul Carol al IV-lea declarând ulterior în Reichrath că „în baza principiului naționalităților, cele patru milioane de români din Austro-Ungaria cer autodeterminarea lor în cadrul unui stat propriu”¹³⁵, înainte ca Alexandru Vaida Voevod să solicite același lucru pentru românii din Transilvania în Parlamentul de la Budapesta. La 5/18 octombrie 1918, Constantin Isopescu-Grecul s-a aflat din nou în audiență la împărat. Întrebat de împărat ce atitudine ar lua românii față de situația creată și față de ideile lui Woodrow Wilson, Constantin Isopescu-Grecul a răspuns că “după convingerea mea, toți românii din Austro-Ungaria ar vota contra monarhiei”¹³⁶. Constantin Isopescu-Grecul a declarat că “în ceea ce ne privește pe noi românii (..) dați-ne puțința să punem temeliile unui stat propriu pe teritoriul istoric al națiunii noastre din Ungaria și Bucovina, liberați de jugul adversarilor noștrii etnici (..). Nouă, românilor, nu mai rămâne decât o singură direcție în existența noastră – dreptul la autodeterminare națională. Suntem uniți cu toții și știm ce vrem”¹³⁷. El admitea din considerente de «necesitate» alipirea părții de nord a Bucovinei la un stat ucrainean. Întâmplându-se însă să fie dată necesitatea ca districtele ucrainene să fie separate de Galiția spre a fi încorporate teritoriului administrativ ucrainean-galițian, compatrioții noștrii ucraineni nu vor întâmpina la noi românii, greutăți prea mari dar aceasta numai dacă Bucovina va păstra (...) autonomia ca provincie independentă”¹³⁸.

Atitudinea – insuficient de tranșantă – deputaților români de la Viena nu a fost însă pe placul românilor bucovineni. În intervenția sa, deputatul George Grigorovici a susținut menținerea unității Bucovinei afirmând că „noi vrem unirea și o vom avea”¹³⁹. Deputatul german Franz Kesmann a cerut respectarea drepturilor minorității germane, în timp ce Nicolae Wasilko, deputat ucrainean a solicitat împărțirea Bucovinei pentru realizarea unui stat ucrainean, exclamând:

¹³³ Gheorghe Platon, *op.cit.*, p. 452.

¹³⁴ Marin C. Stănescu, *Armata română și Unirea Basarabiei și Bucovinei cu România. 1917–1919*, Constanța, Editura Ex Ponto, 1999, p. 168.

¹³⁵ C-tin Isopescu-Grecul, *Amintiri asupra evenimentelor*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași, Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 89–90.

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ Radu Economu, *op.cit.*, p. 4.

¹³⁸ Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu, *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917–1918, Documente*, Chișinău, Ed. Hyperion, 1995, p. 254–256.

¹³⁹ Petru Rușșindilar, *George Grigorovici și social-democrația în Bucovina*, București, Editura Fundației Constantin Titel Petrescu, 1998, p. 95.

„Românii să nu creadă că regele Ferdinand va stăpâni vreodată Bucovina întreagă!”¹⁴⁰.

Evreii, Galiția de Vest și din Bucovina reprezentați de către Benno Straucher sperau în menținerea integrității imperiului austro-ungar¹⁴¹. Alexandru Hurmuzaki era de părere că se impunea extinderea frontierelor asupra Pocuției (Ion Nistor ar fi urmat să prezinte un memoriu pentru Conferința Păcii din partea Antantei) iar Kramarz (reprezentantul cehilor) agreea ideea unei frontiere comune cu România.¹⁴² Negocierile au intrat impas, iar deputații români au fost lipsiți de o reacție fermă și precisă. La inițiativa lui Sextil Pușcariu, la 12 octombrie 1918 a avut o adunare a unui grup de intelectuali români (Alexandru Vitencu, Dionisie Bejan, Ștefan Saghin, Octavian Gheorghiu, Vasile Marcu) în casa doctorului Isidor (Dodo) Bodea¹⁴³. Aici s-a decis publicarea unui ziar românesc numit – la propunerea avocatului cernăuțean Vasile Bodnarescu – „Glasul Bucovinei”¹⁴⁴. La 9/22 octombrie 1918, ziarul urma să aibă prima apariție¹⁴⁵ solicitându-se dreptul „de a-și plăsmui viitorul care ne va conveni în cadrul românismului”¹⁴⁶. Primul său articol „Ce vrem?”, redactat de către Sextil Pușcariu¹⁴⁷, exprimă programul politic al intelectualilor români bucovineni¹⁴⁸. La 15 octombrie 1918, a avut loc o întâlnire în casa lui Alexandru Hurmuzaki, președintele Dietei Bucovinei și membru al Parlamentului vienez, la care au participat Sextil Pușcariu, Nicu Flondor, Aurel Țurcanu, Ipolit Tarnavchi, Niculiță Popovici și deputatul Aurel Onciul, susținător al intereselor naționale ale ucrainenilor¹⁴⁹. Acestui grup i s-a alăturat Iancu Flondor, șeful Partidului Național Român¹⁵⁰. În numărul următor, ziarul „Glasul Bucovinei” a anunțat pentru ziua de 27 octombrie 1918, Adunarea românilor bucovineni care urma să devină Constituantă. Adunarea – autoproclamată Constituantă – a decis unirea Bucovinei alături de celelalte provincii românești într-un singur stat românesc independent. Cu acest prilej, Iancu Flondor a declarat că „o iobăgie națională de aproape un secol și jumătate, pe cât de dureroasă pe atât de rușinoasă, e pe sfârșite. Poporul român din

¹⁴⁰ Al. Procopovici, *Din vremurile Unirii noastre*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași, Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 177.

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² *Ibidem*.

¹⁴³ Maximilian Hacman, *Primul sfat pentru Unire la doctorul I. Bodea*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 76–77.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 78.

¹⁴⁵ Teodor Bălan, *op.cit.*, p. 6.

¹⁴⁶ Rodica Iașencu, *op.cit.*, p. 151.

¹⁴⁷ Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 318–319.

¹⁴⁸ Idem, *Cum a luat ființă „Glasul Bucovinei”*. *Pagini de ziar*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași, Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 182–187.

¹⁴⁹ Alexandru Hurmuzaki, *Amintiri din timpul Unirii*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 83–84.

¹⁵⁰ Maximilian Hacman, *op.cit.*, p. 79.

Bucovina e pe cale de a sparge și a lepăda lanțul care i-a ferecat sufletul. Liberi, în puterea unității naționale. D-voastră veți hotărî astăzi ce veți afla de bine pentru un viitor fericit și falnic al neamului românesc din Bucovina”¹⁵¹. El a format un guvern al Bucovinei numind și trei vicepreședinți (printre ei și Sextil Pușcariu) și trei secretari (avocatul Vasile Bodnărescu, unul dintre aceștia)¹⁵². La 27 octombrie 1918, românii din Bucovina au ales un Consiliu Național format din 100 de persoane (inițial 50) în frunte cu preotul Dionisie cavaler de Bejan¹⁵³. Acest Consiliu a hotărât «Unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național independent». Iancu Flondor a fost mandatat de către Consiliul Național să formeze un guvern – rezultat într-o configurație de 14 secretari de stat – însă, nu a putut să-și exercite pe deplin atribuțiile ce-i reveneau, datorită legionarilor ucraineni. Aceștia acționau în scopul creării unei entități statale ucrainene care să cuprindă Bucovina și Galiția, în spiritul promisiunilor făcute ucrainenilor de către cancelarul austriac Seidler¹⁵⁴. A fost adoptată o rezoluție „1. Reprezentanții poporului din Bucovina, întruniți astăzi, în ziua de 27 octombrie 1918, în capitala Bucovinei, se declară, în puterea suveranității naționale, Constituanta a acestei țări românești. 2. Constituanta hotărăște unirea integrală a Bucovinei cu celelalte țări românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria. 3. Spre a conduce poporul român din Bucovina și a-i apăra drepturile și spre a stabili legătura strânsă între toți românii, Constituanta instituie un Consiliu Național Român de 50 de membri. Acest consiliu ne va reprezenta ca mandatar la Conferința de Pace și, în afară de el, nu recunoaștem nimănui dreptul de a hotărâ sau trata cu poporul din Bucovina. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare ce ar ținti la știrbirea Bucovinei, dorește să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare”¹⁵⁵. După destrămarea imperiului austro-ungar, polonii au preluat controlul regiunilor de vest, iar ucrainenii în regiunile de est. La 1 noiembrie 1918, a fost proclamată Republica Vestică Ucraineană care și-a extins controlul și asupra Lvovului, majoritar polon, izbucnind, din acest motiv, conflicte spontane cu polonii. Consiliul Național Ucrainean preia oficial puterea la Lemberg, Stanislau și Tarnopol. Acest Consiliu proclamă la 13 noiembrie 1918, Republica Populară Vest Ucrainiană, care cuprindea, în afară de estul Galiției, Ucraina Subcarpatică și o parte din Bucovina¹⁵⁶. Din acest motiv, izbucnesc rapid conflicte între ucraineni și poloni pe de o parte, și români și ucraineni pe de altă parte. În condițiile prezentate de noi în pagina anterioară pericolul ucrainean care a creat un

¹⁵¹ Viorica Moisiuc, *Unirea Basarabiei și Bucovinei*, p. 260.

¹⁵² Teodor Bălan, *op.cit.*, p. 7.

¹⁵³ Constantin Loghin, *op.cit.*, p. 525.

¹⁵⁴ Teodor Balan, *Rolul lui Vasile Bodnărescu în preajma Unirii*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1938, p. 3.

¹⁵⁵ Radu Economu, *op.cit.*, p. 7–8.

¹⁵⁶ *Ibidem*.

vid de putere pentru guvernul Iancu Flondor pus în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile, a fost trimis la Iași avocatul Vasile Bodnărescu (2 noiembrie 1918). Vasile Bodnărescu a plecat spre Iași prin Mamornița¹⁵⁷ alături de Nicu Gherghel, proprietarul Herței ajungând la Dorohoi, de unde a doua zi, au pornit spre Iași¹⁵⁸. La 4 noiembrie 1918, Vasile Bodnărescu și Nicu Gherghel au ajuns la Iași fiind primiți de către premierul Alexandru Marghiloman¹⁵⁹. Bodnărescu a înmănat premierului român Alexandru Marghiloman autorizația semnată de către Iancu Flondor respectiv textul rezoluției adoptate de către Adunarea Constituantă din 27 octombrie 1918. Marghiloman a promis sprijin în arme pentru formarea în Bucovina a unui corp de jandarmi sau a unei gărzi naționale¹⁶⁰. În paralel, Iancu Flondor – la 5 noiembrie 1918 – i-a trimis din Cernăuți o telegramă comandantului său Sever Zotta, cerându-i să intervină pe lângă generalul Alexandru Averescu pentru a obține urgent trimiterea armatei române. Averescu, însă lipsea din Iași din acele momente, însă Zotta – după cum l-a informat pe Flondor – a trimis telegrama prin intermediul senatorului Pilescu, premierului Alexandru Marghiloman¹⁶¹. Acesta, anunța în Senat că a luat Bucovina sub ocrotire încheind cu cuvintele „Trăiască România!”¹⁶².

Presa ieșeană din dimineața acelei zile anunța deja intrarea armatei române în Bucovina. „Jandarmeria de la Suceava imploră protecțiunea jandameriei noastre contra bolșevicilor, cari jefuiesc. Cei de la Ițcani de asemenea. Gura Humorului insistă pentru ajutor grabnic. În urma acestor documente scriu ca trupele de la graniță să ocupe Suceava și Ițcani. Repet același o ordin pentru Gura Humorului. Se vor lua măsuri pentru a se proteja populațiunea contra exceselor. Ulterior se vor întinde cât de repede până la Cernăuți. Încredințez ordinele lui Hârjeu și telegrafiez prefectilor de Suceava și Botoșani”¹⁶³.

La 6 noiembrie 1918, guvernul Alexandru Marghiloman a fost înlocuit de către regele Ferdinand cu un cabinet condus de către generalul Constantin Coandă¹⁶⁴. Acesta îi dă un răspuns afirmativ. Întors la Cernăuți la 5 noiembrie 1918 prin Botoșani și Mamornița, Vasile Bodnărescu află de la Iancu Flondor că i-a trimis o telegramă la Iași în care era avizat să solicite guvernului român intrarea armatei în Bucovina. Nicolae Iorga menționează în memoriile sale „La

¹⁵⁷ Gheorghe Șandru, *Din amintirile mele*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași, Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 224–228.

¹⁵⁸ Teodor Bălan, *op.cit.*, p. 8.

¹⁵⁹ Alexandru Marghiloman, *Note Politice, 1897–1924*, vol. IV, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, 1927, p. 114.

¹⁶⁰ *Ibidem*.

¹⁶¹ Radu Economu, *Iancu Flondor, Date inedite din Arhivele Statului*, în „Analele Bucovinei”, I, 1/1994, p. 57.

¹⁶² *Ibidem*.

¹⁶³ Alexandru Marghiloman, *op.cit.*, p. 114.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 120.

masă mi se aduce vestea că ucrainenii au ocupat cu bandele lor Cernăuții și că Flondor cere un ajutor de măcar zece mii de oameni, fără de care va demisiona”¹⁶⁵. „Situția din ce în ce mai critică – preciza Iancu Flondor – reclamă imperios neîntârziat intervenția armatei române. Ba din contra mișcarea bolșevică dezlănțuită va avea cele mai grave urmări pentru chestia românească”¹⁶⁶. În aceste condiții, Bodnărescu se întoarce la Iași, însoțit de ofițerul bucovinean Pridie. Din Mamornița au plecat cu mașina Ministerului de Interne român la Botoșani, ajungând la Iași la 6 noiembrie 1918. Între timp, guvernul Alexandru Marghiloman demisionar, a fost înlocuit cu cel al generalului Constantin Coandă. A doua zi, Bodnărescu a expus situația din Bucovina generalului Arthur Văitoianu – luând parte și la ședințele Consiliului de Miniștri – solicitând intrarea armatei române în Bucovina. La 8 noiembrie 1918, Vasile Bodnărescu s-a întâlnit cu generalul Cristescu, șeful Statului Major Român și ulterior cu generalul Arthur Văitoianu pentru a obține audiența la regele Ferdinand¹⁶⁷. Între 9/15 noiembrie 1918, Vasile Bodnărescu a avut succesiv întâlniri cu personalitățile însemnate ale vieții politice din Regatul Român: Ionel și Vintilă Brătianu, Ion Duca, Gheorghe Mârzescu, Petre Poni, Ion Greceanu, Alexandru Constantinescu, Nicolae Iorga și A. C. Cuza. La 16 noiembrie 1918, Vasile Bodnărescu a fost primit în audiență de către regele Ferdinand I de Hohenzollern regele României. Misiunea sa a luat sfârșit la 26 noiembrie 1918, când s-a întors la Cernăuți. La 12 noiembrie 1918, *Consiliul Național Român* întrunit în ședință publică la Palatul Național Român a votat Legea provizorie asupra puterilor Țării Bucovinei¹⁶⁸, prin care continuându-se tradițiile autonomiste, se statua că, Consiliul Național instituit de Constituanta Bucovinei reprezintă suprema putere a țării ce își exercită puterea și în calitate de corp legiutor¹⁶⁹. Guvernul format al Țării Bucovina era condus de către Iancu Flondor, în timp ce Sextil Pușcariu a fost trimis la Iași în calitate de secretar însărcinat cu problemele externe. Despre Iancu Flondor, Sextil Pușcariu nota: „În Bucovina, acest om providențial a fost Iancu Flondor (s.n.). Fără revoluție, el ar fi trăit probabil retras la moșia sa, dezgustat de politica pe care o făceau alți români cu care pornise în tinerețe o acțiune de regenare a vieții publice. Fără Iancu Flondor, revoluția din Bucovina sunt convins că aceasta n-ar fi reușit”¹⁷⁰. A intervenit un moment important pentru evoluția următoare a evenimentelor, la 22 noiembrie 1918, când a avut loc o întâlnire între Ion Nistor și Sextil Pușcariu după

¹⁶⁵ Nicolae Iorga, *Memorii. Însemnări zilnice (Maiu 1917 – Mart 1920). Războiul Național. Lupta pentru o nouă viață*, politică, vol. II, București, Editura Națională, S.Ciornei, f.a. p. 101.

¹⁶⁶ Teodor Bălan, *op.cit.*, p. 9.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹⁶⁸ Nicu Flondor, *Cuvântarea în ședința Consiliului Național din 13 noiembrie 1918 despre acordul cu ucrainenii și despre românii de peste Nistru*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 58–59.

¹⁶⁹ Mihai Ștefan Ceașu, *op.cit.*, p. 119.

¹⁷⁰ Apud Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 330.

ce acesta a fost primit de către rege. Anterior avusese loc întâlnire între Iancu Flondor, Nicolae Iorga și Ion Nistor¹⁷¹. Iorga consemnează că la această întâlnire au participat: Alexandru Hurmuzaki, Dionisie Bejan, Erast Trangul, Șesan, Sever Zotta, Radu Sbiera, Vasile Șandru, primarul Cernăuțiului, Vasile Bodnărescu¹⁷², Stanislaw Kwiatkowski¹⁷³. Iancu Flondor i-a mărturisit lui Iorga despre faptul că a fost amenințat de către Aurel Onciul că va fi spânzurat în piață, dar a fost salvat la intervenția lui Dori Popovici¹⁷⁴. Ion Nistor l-a pus la curent pe Pușcariu cu prevederile secrete ale Convenției din 4/47 august 1916, încheiate între Antanta și Regatul României prin care se recunoștea dreptul românilor la alipirea Bucovinei și Transilvaniei. Sextil Pușcariu a fost convins de necesitatea unirii necondiționate a Bucovinei cu România, urmând a servi transilvănenilor drept model, renunțându-se la trimiterea de delegați proprii la Conferința de Pace de la Paris¹⁷⁵. În cursul acestei întrevederi a fost acceptată includerea unui număr de refugiați în Consiliul Național din Cernăuți¹⁷⁶. Apelând la forța armelor, generalul Iacob Zadik a rezolvat rapid problemele de la Coțmani cu ucrainenii, care doreau constituirea unui stat propriu (o republică)¹⁷⁷. La 23 noiembrie 1918, Ion Nistor s-a întors la Cernăuți, alături de Sextil Pușcariu, în calitate de împuternicit al guvernului României spre a trata cu depline puteri toate chestiunile în legătură cu actul unirii¹⁷⁸. În ședința Consiliului Național din 25 noiembrie 1918 Gheorghe Tofan a citit o declarație în numele refugiaților în care se pronunța pentru înfăptuirea unirii necondiționate¹⁷⁹. Iancu Flondor și Dionisie Bejan¹⁸⁰ au acceptat – în urma discuției cu Ion Nistor – includerea unui număr de 12 foști refugiați în Consiliul Național, convenindu-se asupra convocării Congresului General care să voteze unirea necondiționată a Bucovinei cu România.¹⁸¹ Reîntors la Iași, la 27 noiembrie 1918, Ion Nistor a prezentat guvernului proiectul actului de unire, conceput de el, pe care Consiliul l-a aprobat¹⁸².

Aflată, timp de 144 de ani, sub administrație austriacă, soarta Bucovinei (partea de nord-vest a Moldovei) a fost decisă, în mod democratic, la 15/28 noiembrie 1918 în Sala sinodală a Reședinței Mitropolitane din Cernăuți, unde s-a

¹⁷¹ Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 123–124.

¹⁷² Dimitrie Bucevchi, *Amintiri din anul Unirii*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 35–42.

¹⁷³ Grigore Nandriș, *Vitejii Romei*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași, Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 131–132.

¹⁷⁴ *Ibidem*.

¹⁷⁵ Dimitrie Marmeliuc, *op.cit.*, p. 109.

¹⁷⁶ Mihai Ștefan Ceaușu, *op.cit.*, p. 119.

¹⁷⁷ Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 124.

¹⁷⁸ Mihai Ștefan Ceaușu, *op.cit.*, p. 120.

¹⁷⁹ Dimitrie Marmeliuc, *op.cit.*, p. 109.

¹⁸⁰ “Calendarul Glasul Poporului”, Cernăuți, 1937, p. 61.

¹⁸¹ Gheorghe Platon, *op.cit.*, p. 505.

¹⁸² Vladimir Trebici, *op.cit.*, p. 19.

întrunit Congresul General al Bucovinei, la care au participat 74 de delegați ai Consiliului Național Român, 7 delegați germani, 6 delegați ai polonilor și 13 locuitori din comunele ucrainene Rarancea, Toporăuți, Cuciurul Mic, Ivancăuți și Putila (Mardare Teodor, Răileanu Nicolae, Țintă Gheorghe, Mintici Ionică-Ivancăuți)¹⁸³. Autoritățile române au alternat – în funcție de situație – folosirea principiului istoric cu cel al naționalităților, valorificând oportunitățile anului 1918 în reconstituirea (întregirea) statului național. Această formulă a pendulat – în opinia noastră – între statul național și cel multinațional. Lucrările Congresului au fost conduse către Iancu Flondor, după salutul de rigoare a lui Dionisie Bejan, președintele Consiliului Național Român¹⁸⁴. Au participat din partea Basarabiei, Pantelimon Halippa, Ioan Pelivan, Ion Buzdugan și Grigore Cazacliu¹⁸⁵. Congresul a votat *Moțiunea de Unire necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României*¹⁸⁶. Reprezentanții populației germane la Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918 au votat în unanimitate *Declarația de unire* a Bucovinei cu România¹⁸⁷. Delegația polonilor, reprezentând Consiliul Național Polon și-a exprimat prin glasul reprezentantului lor Stanislaw Kwiatkowski, adeziunea necondiționată la actul Unirii Bucovinei cu România¹⁸⁸. Ulterior, polonii bucovineni își vor afirma atașamentul necondiționat pentru Unire printr-o telegramă adresată regelui Ferdinand I de Hohenzollern. În baza hotărârii adoptate de Congresul întregii populații din Bucovina și pe baza raportului întocmit de Președinția Consiliului de Miniștri, Regele Ferdinand I devenit *Întregitorul* a hotărât prin decret¹⁸⁹: „Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și va rămâne de-a pururea unită cu Regatul României”¹⁹⁰. Hotărârea Congresului General al Bucovinei a fost consfințită prin Decretul-lege nr. 3744 din 18/31 decembrie 1918, ratificat de Parlamentul României Mari la 29 decembrie 1919¹⁹¹.

După patru ani de confruntări militare sângeroase, Bucovina a fost puternic afectată. Multe edificii publice – școli, spitale, primării, biserici, cămine culturale – au fost distruse sau puternic avariate. Șeptelul a fost și el puternic lovit de război, fiind necesari ani buni pentru refacerea acestuia. Multe familii au rămas

¹⁸³ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 92.

¹⁸⁴ Iancu Flondor, *Către poporul român*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 56.

¹⁸⁵ Nicolae Ciachir, *op. cit.*, p. 92.

¹⁸⁶ Ioan Scurtu, Liviu Boar, *Minoritățile Naționale din România 1918–1925. Documente*, Arhivele Naționale ale României, 1995, doc. nr. 3, p. 116.

¹⁸⁷ I. Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție îngrijită și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas 1991, p. 399.

¹⁸⁸ Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu, *op. cit.*, p. 337–338.

¹⁸⁹ Ioan Bilețchi, *Câmpulungul în zorile Unirii*, în Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000, p. 24–27.

¹⁹⁰ A.M.A.E., fond 71/1914, vol. 90, f. 5.

¹⁹¹ „Monitorul Bucovinei”, Cernăuți, fascicula 7, 2 ianuarie 1919, p. 1–2.

îndoliate, pierzându-și fii, copii, rudele apropiate pe front. Pământurile au rămas nelucrate, iar recoltele au fost destul de slabe. Căile de comunicații au fost puternic avariate. Abia în 1925, Bucovina a atins nivelul de dezvoltare antebelic, pe fondul unor măsuri energice și susținute de către guvernările Regatului României Întregite.

BIBLIOGRAFIE

- Bălan, Teodor, *Suprimarea mișcărilor naționaliste pe timpul Primului Război Mondial (1914 – 1918)*, Cernăuți, 1923
- Bulei, Ion, *Un război în cenușa imperiilor*, București, Editura Cadmos, 2010
- Ciachir, Nicolae, *Din istoria Bucovinei 1775–1944*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993
- Enciclopedia istoriei politice a României 1859–2009*, ediția a II-a revizuită și adusă la zi, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, lucrare elaborată sub redacția lui Stelian Neagoe, București, 2009
- Gafița, Vlad, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008
- Generalul Henry Berthelot, *Memorii și corespondență (1916–1919)*, Introducere de Glen E. Torrey, traducere Mona Iosif, București, Editura Militară, 2012
- Leu, Paul, *Colegiul Național "Ștefan cel Mare". Monografie, Etapa austriacă*, I, Suceava, Editura Euroland, 2000
- Maioreșcu, Titu, *România și războiul mondial. Însemnări zilnice inedite*, volum editat de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1999
- Marghiloman, Alexandru, *Note Politice, 1897– 1924*, vol. IV, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, 1927
- Moisuc, Viorica, Calafeteanu, Ion, *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România 1917–1918, Documente*, Chișinău, Editura Hyperion, 1995
- Nistor, Ion I., *Amintiri bucovinene din vremea Unirii*, Iași, Editura Alfa, ediție și prefață de Doina și Liviu Papuc, 2000
- Pintescu, Florin, Hrenciuc, Daniel, *Din istoria polonezilor în Bucovina (1774–2002)*, Suceava, Uniunea Polonezilor din Bucovina, 2002
- Popa, Anghel, *Între fronturi. Bucovineni în România Primului Război Mondial*, Câmpulung-Moldovenesc, Fundația culturală „Geo Bogza”, 1998
- Scurtu, Ioan, Boar, Liviu, *Minoritățile Naționale din România 1918–1925. Documente*, Arhivele Naționale ale României, 1995, doc. nr. 3